

Till Länsstyrelsen i Halland halland@lansstyrelsen.se Dnr 511-2851-2025

Remiss gällande Översyn av bevarandeplan för Natura 2000området Ätran SE0510185

Bakgrund

Bevarandeplanen innehåller viktig information som skall användas som underlag vid samråd och tillståndsprövningar av verksamheter och åtgärder som kan påverka Natura 2000-området och anslutande områden så att betydande miljöpåverkan uppstår. Planen innehåller viktiga förslag till förbättringar jämfört med nuvarande förhållanden. Bevarandet av Ätrans naturvärden har också stora brister vilket orsakat att Ätranlaxens överlevnad har försämrats de senaste åren vilket strider mot gällande EU-lagstiftning. Ätrans ålförvaltning lever inte upp till kraven i gällande svensk och internationell miljölagstiftning.

Sammanfattning

Fördjupade beskrivningar av bevarandemål finns bl.a. i länsstyrelsens bilaga 2. Nedan **citerade** och listade förslag kommer att stärka Ätrans ekologiska status och vara positiva för att bevara N-2000 områdets naturvärden **om de åtgärdas** varför de **välkomnas och tillstyrks**:

- Vattenföringen i Natura 2000-området ska vara nära den naturliga (oreglerad).
- De hydrologiska förhållandena i vattendraget och den långsiktiga förekomsten av livsmiljöer inom Natura 2000-området får inte försämrats över tid genom mänsklig påverkan genom **korttidsreglering och torrläggning** av sträckor.
- Vattenföringen får aldrig bli så låg att det skadar utpekade eller typiska arter. Ett **naturligt vattenflöde** säkerställer arternas livsmiljö och vandring.
- Det ska finnas fria vandringsvägar för djur, växter och organiskt material inom Ätrans huvudfåra **och till anslutande vattensystem**.
- Det ska inte finnas några konstruerade **vandringshinder** som medför negativ påverkan på livsmiljötypen, dess typiska eller utpekade arter.
- Vid befintliga artificiella hinder inom Ätrans huvudfåra och till anslutande vattensystem ska vuxna individer och smolt ska kunna ta sig förbi i båda strömriktningar utan att skadas och utan onödig fördröjning och energiförlust.
- Enligt Länsstyrelsens bedömning motsvarar detta som lägst god status för parametern **konnektivitet i uppströms och nedströms riktning** och för den biologiska kvalitetsfaktorn fisk inom Natura 2000-området och till betydande lek- och uppväxtområden i anslutande vatten och viktiga biflöden som Högvadsån.
- Laxen behöver **rent vatten utan förorening**
- Laxfiske i havet bör **(skall)** undvikas då det är ett **blandfiske** som drabbar olika laxstammar.
- att oorganiskt aluminium inte ska överstiga 30 g/l och **att pH inte ska understiga 6,2** (HaV2020:19) (för flodpärlmussla)
- Det bör **(skall)** utredas vilka tätheter som behövs i Ätran för att kunna säkerställa laxstammen på lång sikt. Till dess bör **(skall)** tätheterna inte understiga 10 flersomriga laxungar per 100 m². (Ändras till **minst 22,9** per 100 m²).
- Det **skall inte förekomma sjukdomar** som kan påverka laxen negativt.
- Länsstyrelsen anser att ålplanen inte fungerar och att det finns ett stort behov att se över **åls status** och förhållanden i avrinningsområdet
- **Bättre förutsättningar för ål** är en förutsättning för att mindre vattendrag skall få ett gott bevarandetilstånd.

Förslag på ändringar och kompletteringar av bevarandeplan för Ätran

Bevarandeplanen har således många bra förslag på de förhållanden som skulle behöva råda för att värna Ätrans bevarandestatus. Förslag saknas dock på **hur** och **när** det skall

genomföras och **vem** som genomför. Analys av nödvändiga förutsättningar saknas varför planen riskerar att enbart bli en önskelista. Förutsättningarna och förslag på konkreta åtgärderna **måste därför införas och tydligt framgå av bevarandeplanen liksom de värden som skall skyddas. Dessutom måste allvarliga felaktigheter rättas.**

1. Ätrons utpekande som **KMV förhindrar att gynnsam bevarandestatus uppnås för N2000**. Åtgärder som behövs för att uppnå bevarandemålen i N2000 är strängare krav än påverkan på vattenverksamheten varför vattenförekomsten inte skall klassas som KMV. Ätrons habitat är inte **fysiskt** modifierade varför all **klassning som KMV i Ätran skall tas bort**. Beslutet om Ätran som KMV är taget på osakliga grunder vilket strider mot Ätrons status som SCI-område "Sites of Community Importance" med förpliktelser att uppfylla art- och habitatdirektivet samt livsmiljödirektivet. Om en älv är kraftigt fysiskt modifierad kan den svårligen återställas vilket **inte** är fallet med Ätran.
2. Ätrons tidigare och nuvarande **naturvärden är bristfälligt och felaktigt beskrivna** vilket gör att behovet av åtgärder underskattas. Påverkan på energiproduktion är maximerad enligt s.k. HARO-värde vilket inte är förenligt med gällande EU-lagstiftning. Bevarandet av N2000 skall prioriteras och **beskrivningen kompletteras**.

Miljökvalitetsnormerna säger vilken kvalitet, status, ett vatten ska ha vid en viss tidpunkt. Huvudregeln är att alla vatten ska uppnå god kvalitet. Det finns också ett [försämringsförbud](#) som innebär att statusen inte får försämrats. Försämrings- och äventyrandeförbudet innebär även förbud mot att försämma och äventyra möjligheten till förbättring. Ätranlaxens status har enligt SLU aqua allvarligt försämrats de senaste åren. **Dämning och korttidsreglering är orsaken varför de måste upphöra så att Ätranlaxen återfår "god reproduktiv kapacitet" och större resiliens mot annan miljöpåverkan.**

SLU.aqua.2025.5.4-382

Tabell 3. Status för de 24 övervakade västkustvattendragen (inkl. biflöden) mellan 2017-2024. Grönt representerar "god reproduktiv kapacitet", gult betyder "risk för reducerad reproduktiv kapacitet" och rött betyder "reducerad reproduktiv kapacitet".

River	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ätran								

3. En grundpelare i EU:s vattendirektiv är att förvaltningen av vatten ska baseras på avrinningsområden och inte administrativa gränser. Vattenmyndigheten Miljöekonom Sara Masterman: *"Huruvida det finns vildlax eller ej i dagsläget spelar egentligen inte någon roll för Vattenmyndighetens bedömningar eftersom man utgår från hur det såg ut i vattenförekomsten innan mänsklig påverkan. Är vattnet ett sådant att det har funnits vildlax där innan så är det utifrån detta referensscenario man bedömer den befintliga påverkan och behov av åtgärder"*.
4. Länsstyrelsen i Halland har gjort en "Samhällsekonomisk analys av Hertingprojektet - En ekosystemtjänstansats Erik Wallentin, Länsstyrelsen i Halland Meddelande 2018:18 ISSN: 1101-1084". De skriver att "Ätran sträcker sig nästan 25 mil och lax kan vandra uppemot fem av dessa. **I denna analys behandlas dock endast det så kallade stadslaxfisket i Falkenberg, det vill säga sträckan mellan Hertings kraftverk och Tullbron som är 2,4 kilometer.** Värdet är baserat enbart på lax och antar att antalet laxar ökar med **100 till 500 individer**. Det socioekonomiska värdet beräknas då till **170 974 763 kr** på denna begränsade sträcka. I detta värde ingår värdet för besöksnäringen, livsmedel för yrkes- och fritidsfiske samt fiskeupplevelser och andra naturupplevelser. **Länsstyrelsen missar helt att bevarandeplanen enligt vattenmyndigheten skall utgå från att det före dämning och torrläggning funnits lax minst fem mil upp i Ätrons huvudfåra.** Länsstyrelsens bevarandeplan nämner

inte laxens och ålens skyddsvärde som enligt finsk lagstiftning Finlex 214/2019 är 3510€ per ål och 7410€ per lax. Dessa fiskars stora kulturhistoriska värde omnämns inte. Laxuppgången förbi Herting ökade efter restaurering med ca 60% och åluppgången med 100%.

5. **Länsstyrelsen skall komplettera bevarandeplanen med en adekvat beräkning av värdet och ytor av de naturresurser (ex. lax och ål) som gått förlorade vid korttidsreglering, överdämning och torrläggning av alla Ätrans forna habitat.**

Länsstyrelsen har rapporterat att korttidsregleringen vid Ätrafors kraftverk årligen reducerar produktionen av laxsmolt med 61 000 smolt, från 70 000 till 9000 smolt i Ätrans huvudfåra nedströms kraftverket. Detta omnämns inte i bevarandeplanen. Detta skall jämföras med att hela den svenska västkustens produktion av vildsmolt beräknats till 200 000 smolt. **En restaurering av Ätrans forna smoltproduktion på de tidigare smoltproducerade områdena skulle således tillföra en produktion som är flera gånger större än dagens produktion av vild atlantlax i samtliga 24 laxälvar på Västkusten!**

Länsstyrelsen skriver: *"Efter utbyggnaden av Ätrafors kraftverk 1918 har den totala produktionen av laxsmolt (icke könsmogen ung lax som migrerar till havet) i Ätrans huvudfåra minskat kraftigt från ca 70 000 laxsmolt/år innan utbyggnaden till uppskattningsvis 9 000 laxsmolt/år efter utbyggnaden. Historiskt sett fångades mellan 4–13 ton lax årligen under perioden 1878–1905 i Ätran. Perioden 2010–2023 har medelfångsten i Ätran uppgått till 1,95 ton". "Ål i Ätran" anger att Ätrans opåverkade årliga produktion av ål varit 1874 ålar!*

6. **Länsstyrelsens bevarandeplan skall tillse att den okompenserade årliga förlusten av ca 65 000 smolt och ca 2–11 ton leklax och minst 260 000 ålar ersätts och återställs. (1 300 000 ålyngel x 2% = 260 000 blankålar).**

Fiskeriverket skriver om "Västkustens laxåar: En beskrivning av västkustens 23 laxåar med tonvikt på naturliga förutsättningar och erforderliga åtgärder för att långsiktigt bevara laxen" Ansvarig organisation Utförare miljöbevakning, Myndigheter, Fiskeriverket 1999 (Svenska) *"Ett annat övergripande problem är vattenkraftutnyttjandet som till stora delar omfattas av gamla och dåliga vattendomar. Till exempel finns en okompenserad förlust i Ätran om ca 65 000 natursmolt. Generellt är minimitappningarna för låga."*

Fiskeriverket skriver: "Perioden 1878–1905 fångades 4–13 ton lax årligen i Ätran. Därefter minskade fångsterna på grund av vattenkraftutbyggnaden (Hultberg & Alenäs 1996). Perioden 1915–23 var årsfångsten 2–4 ton och 1955–75 bara 800 kg årligen (en 90% minskning jämfört med sekelskiftet)".

7. Länsstyrelsen föreslår i bevarandeplanen: *"Arealen mindre vattendrag (3260) ska vara minst 144,2 ha. Det bör utredas vilka tätheter som behövs i Ätran för att kunna säkerställa laxstammen på lång sikt. Till dess bör tätheterna inte understiga 10 laxar (>0+) /100 m²".* Vattenmyndigheten säger att referensscenariot skall vara hur laxhabitatet såg ut före mänsklig påverkan dvs. när laxen vandrade minst 5 mil upp i älven till Västra Götaland för att leka. Fiskeriverket beräknar tätheten av flersomrig lax i Högvadsån till 28,8 per 100 m² och för Ätran till 7,8 per 100 m² (beroende på korttidsreglering) **Länsstyrelsen måste därför revidera bevarandeplanen och räkna med rätt storlek på laxens forna utbredning och habitat! Länsstyrelsen måste också omräkna med en adekvat siffra för opåverkad produktion av flersomriga laxar.**
8. Bevarandeplanens Bilaga 1F – Uppväxt- och lekområden samt ståndplatser för lax i Ätrans huvudfåra. Bilagan redovisar **en helt felaktig bild** av dagens laxhabitat och underskattar gravt laxens lekområden i Ätran mellan Ätrafors och Tullbron!

Länsstyrelsen måste revidera dessa allvarliga felaktigheter i bevarandeplanen så att de inte läggs till grund för laxens bevarande!

9. Länsstyrelsen i Halland skriver: *"Nettonuvärdet av Hertingprojektet skattas till 65,3 miljoner kronor med en värderingshorisont om 50 år och en kalkylränta på 3 %. En första begräsning är geografisk omfattning. Ätran sträcker sig nästan 25 mil och lax kan vandra uppemot fem av dessa"*. Länsstyrelsen missar helt att bevarandeplanen då enligt vattenmyndigheten skall utgå från att det funnits lax minst fem mil upp i Ätrons huvudfåra. Länsstyrelsen beräknar 2018 värdet av 100–500 laxar på den ca 2,4 km långa sträckan mellan Tullbron och Herting till 170 974 763 kr. Länsstyrelsen har här basen till en del av värdet av produktionen av Ätranlax. **Bevarandeplanen skall kompletteras med denna kunskap om laxens värde.**
10. Hertings kraftverk är belägna längst nedströms i Ätran där flödet är som högst. Hertingprojektet visar tydligt att det med bästa möjliga teknik (BMT) går att genomföra effektiva och vinstgivande åtgärder för fri fiskvandring för alla fiskarter i Ätran vid alla kraftverk uppströms Herting. Detta visar också tydligt att Ätran inte var kraftigt modifierad (KMOV) vid Herting samt att Ätrons habitat vid kraftverken uppströms är möjliga att återställa till ursprungligt god ekologisk status.

Länsstyrelsens rapport från Hertingprojektet visar även att det är socioekonomiskt lönsamt att genomföra åtgärder för fiskens fria vandring. Bevarandeplanen utelämnar dessa uppgifter. En samlad analys av Ätrons naturvärden och naturresurser måste tas fram som underlag för bra beslut om förvaltningsplaner och bevarandeplaner för Ätrons värden.

Samhällsekonomisk analys av Hertingprojektet -En ekosystemtjänstansats Erik Wallentin, Länsstyrelsen i Halland Meddelande 2018:18 ISSN: 1101-1084

11. Återställande av Ätrons naturfåra helt eller delvis skulle innebära att en betydande del av Ätrons forna naturvärden återställdes. Detta gäller särskilt över 4 mil överdämda och torrlagda partier av Ätrons tidigare naturliga åfåra ända upp till laxens forna lekområden i Västra Götaland. (Fiskerikonssulent Gösta Edman pers.com). SLU.aqua.2025.5.4-382 uppskattar den nuvarande (2024) totala västkustproduktionen i 24 laxälvar till cirka 45 000 smolt årligen. Detta är långt under den grova beräkningen från 1999 när 200 000 smolt producerades på 234 hektar (Degerman et al. 1999). **Bevarandeplanen för Ätran skall beräkna denna ursprungliga smoltproduktion som förlorades när Ätraforsen, Yngeredsforsen, Boaforsen, Skogsforsen och Skåpanäs forsar togs i anspråk för vattenkraft. Först då ser man vattenkraftens fulla påverkan på Ätrons skyddsvärda laxbestånd. Potentialen för smoltproduktion på dessa exploaterade sträckor överstiger dagens totala smoltproduktion av vild atlantlax för västkustens samtliga 24 laxälvar.**
12. SLU.aqua.2025.5.4-382 *"Med minskad havsöverlevnad är det nödvändigt att ge laxen tillgång till alla sina tidigare livsmiljöer för att bibehålla bestånden och den genetiska mångfalden"*. Bevarandeplanen för Ätran behöver därför föreslå att tidigare habitat för Ätrons vildlax restaureras för att det inte skall uppstå en betydande påverkan på Ätrons N2000 värden. Bevarandeplanen behöver visa att restaurering går att genomföra med bästa möjliga teknik (BMT) samt att det dessutom är socioekonomiskt lönsamt.
13. Vattenkraftens verksamhet har hittills varit befriad från mycket av undersökningsverksamheten. Vattenkraften är en av de verksamheter som påverkar Ätrons HARO mest. **Lst skall kräva att vattenkraften tar ett betydligt större ansvar för recipientkontrollen:**

- verksamhetsutövarna håller fria vandringsvägar för alla tidigare förekommande anadroma, katadroma och potadroma arter samt dokumenterar denna vandring.
 - kräva att verksamhetsutövarna har en egenkontroll som dokumenterar förhållandena vid anläggningarna. Bl.a. skall alla ålar och övriga fiskar som omkommer och ofta körs till tippen snarast noggrant dokumenteras och rapporteras till Lst.
 - avveckla alla ålplaner som i strid med gällande vattendomar befriar verksamhetsutövarna från att hålla fria vandringsvägar uppströms och nedströms.
 - Inleda ett samarbete med Norge angående hanteringen av laxparasiten Gyrodactylus salaris och undersöka om klorbehandling är möjlig i svenska vatten.
 - kraftbolagens egenkontroll skall bekosta en del av undersökningarna eftersom kraftbolagen inplanterat G.s. i samband med odling och kompensationsutsättningar av smolt i Ätran. (*pers. com. Göran Malmberg, Viggo Persson, Bo Holmberg*).
 - Kraftbolagens egenkontroll skall också bekosta undersökningar av biota (elfiske, bottenfauna mm) i syfte att kontrollera effekter av vattenkraftens påverkan i form av ändrad hydrologisk regim såsom korttidsreglering mm.
 - Kraftbolagens egenkontroll skall också bekosta undersökningar av vattenkemi eftersom deras verksamhet påverkar syreförhållanden, vattentemperatur, näringsämnestransport mm.
14. **Länsstyrelsen behöver snarast ta upp den numera nedlagda tillsynen av vattenkraftens verksamhet. Länsstyrelsen skall kräva att vattenkraften utför en adekvat egentillsyn och ex. rapporterar antalet döda fiskar som insamlas vid samtliga anläggningar.** Egentillsynen kan ge viktig information som annars uteblir inför kommande omprövning av vattenkraften (NAP).
15. Arter. Bevarandeplanen behöver lyfta viktiga arter som ål, havsöring, öring, Alosasillar, sik, stäm, id, färna, mört, braxen, lake simpör, arter av löja, abborre, gös, gädda, lake, bäcknsjonöga, flodnejonöga, flodkräfta m.fl. Trots att majfisk och staksill fordom var rikligt förekommande är de sparsamt omnämnda i bevarandeplanen. Majfisken har i modern tid fångats i sportfisket och på bilder i fiskkameran. Utlekt majfisk har fångats i smolt-besefällan. Sik och majfisk var troligen tidigare viktiga värd fiskar för havsnejonöga. Ålen fanns i hela HARO som är mycket lämpligt för ålproduktion. **Lst behöver gå igenom och komplettera artlistan för Ätran.**
16. Främmande ämnen. SLU:s undersökningar visar att läkemedel påverkar laxens beteende och smoltöverlevnaden. **Lst behöver fortsatt undersöka påverkan från jord- och skogsbruk samt reningsverk (Ullared) och hårdgjorda ytor (P Ullared).**
17. Skyddszoner Det finns en 5 m bred skyddszon utefter Ätran. **Lst behöver undersöka hur man kan anpassa skyddszonen topografiskt så att översvämning av skyddsytan ej sker.**

Sammanfattningsvis har Länsstyrelsens förslag till bevarandeplan för Ätran identifierat den viktigaste orsaken till allvarlig påverkan på Ätrons ekosystem samt att flera arter av vandringsfisk minskat med över 90%. Orsaken är vattenkraften med minskad konnektivitet, korttidsreglering, torrläggning och överdämning av viktiga habitat som ger en betydande påverkan på N2000 området nedströms.

Bevarandeplanen för N2000-området innehåller stora felaktigheter som snarast bör rättas. Tidigare beskrivningar av naturvärden och miljömål i förhållande till energimål är felaktiga eller ofullständiga varför bevarandeplanen behöver kompletteras med korrekta och kontrollerade data. Pågående utarmning av Ätrons bevarandevärden behöver stoppas.

Vessigebo 2025-08-22

Ingemar Alenäs
Ekologkonsult